

Anonüümseks muudetud versioon

Tõlge

C-57/24 - 1

Kohtuasi C-57/24 [Ławida]ⁱ

Eelotsusetaotlus

Saabumise kuupäev:

26. jaanuar 2024

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Okręgowy w Gliwicach (Gliwice regionaalne kohus, Poola)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

24. oktoober 2023

Apellandid:

BA

BR

KOHTUMÄÄRUS,

24. oktoober 2023

Sąd Okręgowy w Gliwicach III Wydział Cywilny Odwoławczy (Gliwice regionaalse kohtu III tsiviilasjade apellatsioonikolleegium),

[...]

olles Gliwices 24. oktoobri 2023. aastal toimunud kohtuistungil arutanud BA taotlust,

[...]

et kohus kinnitaks, et pärandist loobumise avalduse tähtaja jooksul esitamata jätmisel ei ole tema suhtes õiguslikke tagajärgi,

ⁱ Käesoleva kohtuasja nimi on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

apellatsioonkaebuse alusel, mille apellant on esitanud

Sąd Rejonowy w Gliwicach (Gliwice rajoonikohus, Poola)

17. veebruaril 2022. aasta määruse peale, [...] määrab:

esitada Euroopa Liidu Kohtule ELTL artikli 267 kohaselt järgmine eelotsuse küsimus, mis puudutab liidu õigusnormi tõlgendamist:

„Kas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. juuli 2012. aasta määruse (EL) nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist (ELT 2012, L 201, lk 107), artiklit 13 tuleb tõlgendada nii, et see ei ole kohaldatav olukorras, kus pärandist loobumise avalduse esitaja alalise elukoha liikmesriigi õigusnormide kohaselt peab selleks, et avaldusel oleks õiguslikke tagajärgi, selle lisaks vastuvõtmisele kinnitama kohus, näiteks juhul, kui selline avaldus on esitatud pärast selleks ette nähtud tähtaaja möödumist?“

PÕHJENDUS

24. oktoobri 2023. aasta eelotsusetaotluse esitamise kohtumääruse kohta

I. Kohtuasja ese

- 1 Apellant BA, keda esindab tema isa BR seadusjärgse esindajana, taotles kohtult kinnitust selle kohta, et oma sugulase ZJi pärandist loobumise kohta avalduse tähtaja jooksul esitamata jätmisel ei ole pärija suhtes õiguslikke tagajärgi, ja esitas samal ajal kõnealuse taotluse.
- 2 Pärandaja suri Saksamaal, kus oli ka tema alaline elukoht surma hetkel.
- 3 Apellant elab Poola territooriumil, samuti kui teised isikud, kes kuulusid nimetatud surnud isiku seadusjärgsete pärijate hulka ja olid juba varem pärandist loobunud.

II. Poola õigus

- 4 23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustiku (ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. 2023, jrk nr 1610, edaspidi „tsiviilseadustik“) artikli 1012 kohaselt võib pärija võtta pärandi vastu, piiramata enda vastutust kohustuste eest (lihtvastuvõtmine), või võtta pärandi vastu vastutuse piiranguga (vastuvõtmine pärandvara inventuuri nõudega) või pärandist loobuda.
- 5 Artikli 1015 alusel saab pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avalduse esitada kuue kuu jooksul alates päevast, kui pärija pärandist teada sai (lõige 1).

See, kui pärija ei esita avaldust lõikes 1 ette nähtud tähtaja jooksul, on võrdsustatud pärandi vastuvõtmisega pärandvara inventuuri nõudega (lõige 2).

- 6 Tsiviilseadustiku artikli 1018 järgi on tingimuslikult või pärast tähtaja möödumist esitatud pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus tühine (lõige 1). Pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avaldust ei saa tagasi võtta (lõige 2). Pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus esitatakse kohtule või notarile. Selle võib esitada suuliselt või kirjalikult, ametlikult kinnitatud allkirjaga. Pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avalduse esitamise volitus peab olema kirjalik ja ametlikult kinnitatud allkirjaga (lõige 3).
- 7 Seega võib Poola õiguse kohaselt esitada pärandist loobumise avalduse kohtule. 17. novembri 1964. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku (ustawa z dnia 7 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. 2023, jrk nr 1550, edaspidi „tsiviilkohtumenetluse seadustik“) artiklis 640 on täpsustatud asukohajärgset kohtualluvust ning on sätestatud, et pärandi lihtvastuvõtmise või pärandvara inventuuri nõudega vastuvõtmise või pärandist loobumise avalduse võib esitada notarile või sellele rajoonikohtule, mille tööpiirkonnas on avalduse esitaja elu- või viibimiskoht. Notar või kohus saadab avalduse koos lisadega viivitamatult pärimiskohtule (lõige 1). Lõikes 1 viidatud avalduse võib esitada ka pärimiskohtule pärimisõiguse tuvastamise menetluse käigus (lõige 2).
- 8 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 628 kohaselt on pärimiskohus ja seega ka kohus, kus toimub pärimismenetlus, – kui asjas on pädevus Poola kohtutel – pärandaja viimase alalise elukoha järgne kohus; kui aga pärandaja viimast alalist elukohta Poolas ei ole võimalik kindlaks teha, siis on pärimiskohus pärandaja vara või selle osa asukohajärgne kohus (pärimiskohus). Kui ülaltoodud kohtualluvuse määramise alused puuduvad, on pärimiskohus Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy (Pealinna Varssavi rajoonikohus, Poola).
- 9 Tsiviilseadustiku artikli 1020 kohaselt pärandist loobunud pärija pärimises ei osale, nagu ei oleks ta pärandi avanemiseni elanud.
- 10 Pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus on tahteavaldus, mis ei ole suunatud konkreetsele adressaadile, ja selle õigusmõju ainus tingimus on selle kohtule või notarile seaduses ette nähtud tähtaja jooksul esitamine. Pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avalduse esitamise tähtaja kehtestamine tsiviilseadustiku artikli 1015 lõikes 1 materiaalsoõigusliku õigust lõpetava tähtajana tähendab, et selle tähtaja möödudes asjaomase subjektiivse õiguse teostamise õigus lõppeb ning pärast tähtaja möödumist esitatud avaldusel ei ole õiguslikke tagajärgi. Kohus arvestab tähtaja möödumisega omal algatusel ja tähtaega ei ole võimalik pikendada (vrd Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 13. detsembri 2012. aasta määrus V CSK 18/12 [...]).
- 11 Võimalik on ainult pärandist loobumise või pärandi piiratud vastutusega vastuvõtmise avalduse tähtaja jooksul esitamata jätmise tagajärjed enda suhtes välistada, aga ka seda rangelt ja ammendavalt määratletud olukordades. Nimelt

tsiviilseadustiku artikli 1019 lõike 1 kohaselt kohaldatakse siis, kui pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus on esitatud eksimuse või ähvarduse mõjul, eksimuse mõjul tehtud tahteavaldust käsitlevaid õigusnorme järgmiste erisustega:

- 1) tahteavalduse õiguslike tagajärgede välistatuse üle otsustab kohus;
- 2) pärija peab samal ajal avaldama oma tahet, kas – ja kuidas – ta pärandi vastu võtab või kas ta loobub pärandist.

Tsiviilseadustiku artikli 1019 lõike 2 kohaselt saab pärija, kes jättis avalduse tähtaja jooksul esitamata eksimuse või ähvarduse mõjul, eespool kirjeldatud viisil tähtaja möödalaskmise õiguslikud tagajärjed enda suhtes välistada.

- 12 **Käesoleva kohtuasja puhul on oluline, et viidatud artikli lõike 3 kohaselt on nõutav, et pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avalduse õiguslike tagajärgede pärija suhtes välistamise kinnitab kohus.**
- 13 **Käesoleval juhul esitas apellant kõnealusele õigusnormile tuginedes kohtule taotluse, et see kinnitaks, et ZJi pärandist loobumise avalduse eksimuse tõttu selleks ettenähtud kuuekuulise tähtaja jooksul esitamata jätmisel ei ole tema suhtes õiguslikke tagajärgi, taotledes seega kohtult sisulist hinnangut sellele, kas kõnealuse avalduse ettenähtud tähtaja jooksul esitamata jätmise oli tõesti tingitud eksimusest, ning esitas samal ajal kõnealuse avalduse.**

III. Kohtualluvus

- 14 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. juuli 2012. aasta määruse (EL) nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist (ELT 2012, L 201, lk 107, edaspidi „määrus“), artikli 4 kohaselt on pärandit puudutava kohtuasja tervikuna lahendamise pädevus selle liikmesriigi kohtutel, kus oli isiku alaline elukoht tema surma hetkel.
- 15 Samas erinormi alusel, mis on ette nähtud määruse artiklis 13, on lisaks kohtutele, kellel selle määruse kohaselt on pärimisasja lahendamise pädevus, selle liikmesriigi kohtutel, kus on selle isiku alaline elukoht, kes pärimisasjale kohaldatava õiguse kohaselt võib esitada kohtule avalduse pärandi, annaku või sundosa vastuvõtmiseks või sellest loobumiseks või avalduse asjaomase isiku vastutuse piiramise kohta pärandil lasuvate võlgade eest, pädevus võtta vastu selliseid avaldusi, kui selle liikmesriigi õiguse kohaselt võib selliseid avaldusi kohtule esitada.
- 16 Seega ei ole kahtlust, et pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avalduse esitamise korral selleks ettenähtud kuuekuulise tähtaja jooksul on asjas pädevus ka selle liikmesriigi kohtutel, kus on iga sellise isiku alaline elukoht, kes

pärimisasjale kohaldatava õiguse kohaselt võib esitada kohtule pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise avalduse.

Sellises olukorras on määruse artikli 28 kohaselt pärandi, annaku või sundosa vastuvõtmise või sellest loobumise avaldus ning avaldaja vastutuse piiramise avaldus vormiliselt kehtiv, kui see vastab nõuetele, mis on sätestatud a) pärimisele artikli 21 või 22 järgi kohaldatavas õiguses või b) avaldaja alalise elukoha riigi õiguses.

- 17 Määruse artikli 15 kohaselt peab liikmesriigi kohus omal algatusel keelduma asja arutamisest olukorras, kui sellesse kohtusse on pöördutud pärimisasjas, mis kõnealuse määruse järgi ei ole tema pädevuses.
- 18 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklist 1099 nähtuvalt peab kohus omal algatusel igas menetlusstaadiumis kontrollima, kas pädevus on liikmesriigi kohtutel. Liikmesriigi kohtute pädevuse puudumise korral tunnistab kohus hagi või avalduse vastuvõetamatuks, kui artikli 1104 lõikest 2 või artikli 1105 lõikest 6 (lõige 1) ei tulene teisiti; need sätted aga ei ole käesolevas kohtuasjas kohaldatavad. Liikmesriigi kohtute pädevuse puudumise põhjusel tunnistatakse menetlus tühiseks (lõige 2).

IV. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlus

- 19 Võttes arvesse, et pärandaja alaline elukoht surma hetkel oli Saksamaal, siis määruse artiklist 4 tuleneva üldreegli kohaselt on tema pärimisasja tervikuna lahendamise pädevus üldjuhul Saksamaa kohtutel.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtul puudub info selle kohta, et eelnimetatud kohtutes oleks pooleli mõni kohtuasi, mis puudutab eelnimetatud pärandaja pärandit.

Sellist kohtuasja ei ole algatanud apellant, kelle alaline elukoht on Poola territooriumil.

Ta on pöördunud ainult Poola kohtusse taotlusega, et kohus kinnitaks, et pärandist loobumise avalduse tähtaja jooksul esitamata jätmisel ei ole tema suhtes õiguslikke tagajärgi, ja esitades sellele kohtule asjaomase avalduse.

- 20 Viidatud määruse artikli 13 kohaselt – ja erandina ülaltoodud põhimõttest – on lisaks Saksa kohtutele, kelle pädevuses kõnealuse pärimisasja lahendamine määruse artikli 4 kohaselt on, ka Poola kohtutel pädevus võtta pärandist loobumise avaldus vastu isikult, kelle alaline elukoht on Poolas.
- 21 **Kõnealuses kohtuasjas taandub probleem küsimusele, kas määruse artiklis 13 määratletud kohtualluvusega on hõlmatud ka kohtuasjad, mille puhul sellise avalduse vastuvõtmisega kaasneb – seetõttu, et avaldus esitatakse pärast tähtaja möödumist – vajadus selline hilinenult esitatud**

avaldus kinnitada, et avalduse õigusliku tagajärjena oleks välistatud asjaomase pärandaja pärandi üleminek pärandist loobunud isikule.

- 22 Artiklis 13 sätestatud avalduse vastuvõtmise tingimuse tõlgendamine kitsalt vaid tehnilise toiminguna ehk avalduse vastuvõtmisena kohtu poolt viib järelduseni, et pärandist loobumise avalduse esitaja alalise elukoha riigi kohtutel on pädevus ainult selles ulatuses. Sellise tõlgenduse korral ei ole nimelt alternatiivse võimalusega, mida õigusjärglane saab oma alalises elukohas kohtualluvuse ja kollisiooninormide kohaselt kasutada, hõlmatud avaldus, mille puhul ei piisa pelgast esitamisest, vaid mille pärimiskohus peab kinnitama, sealhulgas avaldus pärandist loobumise avalduse tähtaja jooksul esitamata jätmise õiguslike tagajärgede välistamiseks. Niisuguses olukorras tuleks järjekindlalt asuda seisukohale, et sellise avalduse saab pärimisseaduses sätestatust nähtuvalt esitada ainult kohtuasutusele, millel on kohtuasjas pädevus määruse artikli 4 kohaselt.
- 23 Sellist tõlgendust pooldas ka kohtujurist ettepanekus, mille ta esitas 20. jaanuaril 2022 kohtuasjas C-617/20, kinnitades, et nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga, et määruse 650/2012 artikli 13 sätteid tuleb tõlgendada nii, et need ei ole kohaldatavad olukorras, kus pärimisele kohaldatavas õiguses sätestatud teatud õiguslike tagajärgede tekitamiseks on vaja, et kohus teeks avalduse vastuvõtmisest kaugemaleulatuvamaid toiminguid, nagu otsuse tegemine või muu menetluse algatamine (vt ettepaneku punktid 38 ja 39).
- Oma 2. juuni 2022. aasta otsuses (C-617/20) ei tegelenud Euroopa Kohus selle küsimusega, sest see ei olnud kohtuasjas C-617/20 eelotsuse küsimuse ese.
- 24 [...]
- 25 Samuti [...] tuleb märkida, et määruse artiklis 13 sätestatud kohtualluvuse ulatus ei ole üheselt selge ja kujutab endast küsimust, mis on oluline ka praktika seisukohalt.
- 26 On fakt, et üldiste tõlgenduspõhimõtete kohaselt tuleb määruse artiklis 13 ette nähtud kohtualluvuse ulatust kui erandit artiklis 4 ette nähtud põhimõttest tõlgendada kitsalt.
- 27 Tuleb aga pöörata tähelepanu sellele, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleneb nii liidu õiguse ühetaolise kohaldamise nõudest kui ka võrdsuse põhimõttest, et sellise liidu õigusnormi sõnastust, milles ei ole õigusnormi tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramiseks sõnaselgelt viidatud liikmesriikide õigusele, tuleb tavaliselt kogu liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt ning sellise tõlgenduse andmisel tuleb arvesse võtta mitte üksnes selle sätte sõnastust, vaid ka sätte konteksti ja asjaomase õigusakti eesmärki (vrd 1. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Mahnkopf, C-558/16, EU:C:2018:138, punkt 32; 9. septembri 2021. aasta kohtuotsus UM (surma puhuks sõlmitud omandi ülemineku leping), C-277/20, EU:C:2021:708, punkt 29).

- 28 Samas on määruse artikli 13 eesmärk – määruse põhjendust 32 arvestades – hõlbustada asjaajamist pärijate ja annakusaajate jaoks, nähes ette erandi selle määruse artiklites 4–11 sätestatud kohtualluvuse eeskirjadest (21. juuni 2018. aasta kohtuotsus Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, punkt 42).

Võttes lisaks arvesse, et määruse põhjenduse 67 kohaselt peaksid pärijad saama hõlpsasti näidata oma staatust või õigusi ja volitusi, et pärimisasja, milles on liidu sees piiriülesed tagajärjed, saaks kiiresti, lihtsalt ja tõhusalt lahendada, näib pooldamisväärseks seisukoht, et määruse 650/2012 artiklis 13 määratletud kohtualluvusega ei ole hõlmatud mitte ainult toimingud, mis on seotud selles õigusnormis viidatud avalduse vastuvõtmisega, vaid ka muud toimingud, mida kohus sellises menetluses tegema peab, sealhulgas kinnitamine, et pärandist loobumise avalduse tähtaja jooksul esitamata jätmisel ei ole pärija suhtes õiguslikke tagajärgi. Selline tõlgendus on võimalik ka selle määruse eesmärgi kontekstis, mis määruse põhjenduse 7 kohaselt on siseturu nõuetekohase toimimise edendamine, kaotades isikute vaba liikumist piiravad takistused, millega puutuvad kokku inimesed, kes soovivad teostada oma õigusi piiriülese mõjuga pärimisasjades, eriti võttes arvesse, et Euroopa õigusruumis peavad pärijate ja annakusaajate, teiste surnule lähedaste isikute ning pärandaja võlausaldajate õigused olema tagatud tõhusal viisi (vrd 1. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Mahnkopf, C-558/16, EU:C:2018:138, punkt 35; 1. juuli 2021. aasta kohtuotsus Vorarlberger Landes- und Hypotheken-Bank, C-301/20, EU:C:2018:528, punktid 27 ja 34).

Samuti võib märkida, et Euroopa Kohus on oma praktikas juba osutanud õigussubjektide selliste õiguste olemasolule, mis ei tulene otseselt õigusnormide täpsest sõnastusest (näiteks reisija õigus hüvitisele ka lennu hilinemise eest – vt 19. novembri 2009. aasta kohtuotsus liidetud kohtuasjades Sturgeon jt, C-402/07 ja C-432/07, EU:C:2009:716, punkt 69).

- 29 On fakt, et määruse põhjenduses 33 on märgitud, et isikul, kes soovib piirata oma vastutust seoses pärandist tulenevate võlgadega, ei peaks olema võimalik seda teha üksnes sellekohase avalduse esitamisega tema hariliku viibimiskoha liikmesriigi kohtule või muule pädevale asutusele, kui pärimisele kohaldatava õiguse kohaselt on nõutav, et pädevas kohtus algatatakse asjaomane õiguslik menetlus, näiteks pärandvara inventuur, samuti, et sellises olukorras isiku poolt tema alalise elukoha liikmesriigi õiguses ette nähtud vormis tehtud avaldus ei peaks seega olema käesoleva määruse kohaldamisel ametlikult kehtiv ja käesoleva määruse kohaldamisel ei tohiks käsitada avaldustena dokumente, millega algatatakse kohtumenetlus.
- 30 Tuleb aga tähele panna, et määruses nr 650/2012 on eristatud mõisteid „avaldus pärand vastuvõtmiseks või sellest loobumiseks“ ja „avaldus asjaomase isiku vastutuse piiramise kohta pärandil lasuvate võlgade eest“. See ilmneb ka näiteks artikli 13 sõnastusest, mille kohaselt on võimalik esitada selle liikmesriigi kohtutele, kus on avaldaja alaline elukoht, „avaldu[s] pärandi, annaku või sundosa

vastuvõtmiseks või sellest loobumiseks või avaldu[s] asjaomase isiku vastutuse piiramise kohta pärandil lasuvate võlgade eest“.

- 31 Hea õigusloome põhimõttest ja seadusandja ratsionaalsuse eeldusest jäeldub, et kui seadusandja kasutab õigusaktis erinevaid mõisteid, omistab ta neile erineva tähenduse, sisu ja õiguslikud tagajärjed.
- 32 Samas puudutab eespool osundatud põhjendus 33, milles on piiritletud määruse artiklis 13 ette nähtud kohtualluvuse ulatus, otseselt ainult avaldusi vastutuse piiramiseks seoses pärandist tulenevate võlgadega – sellise avalduse korral peab kohus üldjuhul tegema muid, avalduse esitamisest tingitud toiminguid, nagu pärandvara inventuuri menetluse algatamine–, ent ei puuduta pärandist loobumise avaldust, mille puhul ei ole vaja algatada uut menetlust, vaid on vaja avaldus üksnes kinnitada sellisel juhul, kui see on esitatud alles pärast selleks ette nähtud tähtaja möödumist, nagu seda taotleb apellant käesolevas kohtuasjas.
- 33 [...]
- 34 Vastuse, et määruse artiklis 13 määratletud kohtualluvust tuleb tõlgendada kitsalt, tulemus on, et määruse artikli 15 alusel tuvastab kohus omal algatusel, et tal puudub pädevus, ning lükkab tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 1099 lõike 1 alusel tagasi taotluse, mille alusel algatati käesolev kohtuasi.